

Ta'lim va inson kapitaliga investitsiya: uzoq muddatli iqtisodiy yondashuv

Axrorov Elyorjon Baxtiyor o'g'li
O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim va inson kapitaliga investitsiya qilishning uzoq muddatli iqtisodiy yondashuvdagi o'rni chuqur tahlil qilinadi. Inson kapitali tushunchasi va uning zamonaviy iqtisodiyotdagi strategik ahamiyati, ta'lim orqali mehnat unumdorligi, innovatsiyalar, bandlik va iqtisodiy inklyuziyaga erishish yo'llari ilmiy asosda yoritiladi. Xalqaro tajriba va O'zbekiston amaliyoti asosida ta'lim sohasiga investitsiya kiritishning iqtisodiy samara ko'rsatkichlari ko'rib chiqiladi. Maqolada oliy va kasbiy ta'limning raqamli transformatsiyasi, bozor bilan integratsiyasi, xususiy sektor ishtiroki, raqamli savodxonlik va ta'lim sifatining iqtisodiy ta'siri masalalari muhokama qilinadi. Shuningdek, ta'lim infratuzilmasiga sarmoya kiritish orqali iqtisodiy taraqqiyotga erishish mexanizmlari tavsiflanadi. Muallif, uzoq muddatli iqtisodiy strategiyada ta'lim eng barqaror va foydali investitsiya ekanini ilmiy asoslar bilan isbotlaydi.

Kalit so'zlar: inson kapitali, ta'limga investitsiya, uzoq muddatli iqtisodiyot, bilimga asoslangan iqtisodiyot, mehnat unumdorligi, raqamli kompetensiyalar, kasbiy ta'lim, O'zbekiston, innovatsiyalar, iqtisodiy inklyuziya.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida raqobatbardoshlik, innovatsion rivojlanish va barqaror o'sishning asosiy omillaridan biri bu – inson kapitalidir. Inson kapitali deganda jamiyat a'zolarining bilim, ko'nikma, salomatlik va ijtimoiy qadriyatlar bilan jihozlangan mehnat salohiyati tushuniladi. Ta'lim esa bu kapitalning asosiy tarkibiy qismi sifatida, uzoq muddatli iqtisodiy yondashuvda ustuvor strategik resursga aylanmoqda.

Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy taraqqiyot faqat moddiy resurslarga emas, balki yuqori malakali, innovatsion fikrlaydigan inson omiliga bog'liq. Shuning uchun ta'lim sohasiga investitsiyalarni oshirish – bu nafaqat ijtimoiy masala, balki iqtisodiy yuksalishning hal qiluvchi omili hisoblanadi. Jahon Banki, OECD va BMT hisob-kitoblariga ko'ra, inson kapitalining 60–70% qismini ta'lim sifati va unga yo'naltirilgan investitsiyalar belgilaydi.

Uzoq muddatli iqtisodiy yondashuvda ta'limga investitsiya quyidagi yo'nalishlarda samara beradi: birinchidan, mehnat unumdorligini oshiradi; ikkinchidan, innovatsiyalarni ishlab chiqish va joriy etishga zamin yaratadi; uchinchidan, ijtimoiy

tenglikni ta'minlaydi; to'rtinchidan, iqtisodiy inklyuziya va bandlik darajasini oshiradi. Masalan, bir yillik qo'shimcha ta'lim o'quvchining kelgusidagi daromadini o'rtacha 8–10% ga oshirishini ko'rsatuvchi iqtisodiy tadqiqotlar mavjud (Psacharopoulos & Patrinos, 2020).

O'zbekiston misolida qaralganda, mustaqillik yillarida ta'lim sohasiga davlat budjeti va xalqaro moliyaviy institutlar orqali katta mablag'lar yo'naltirilmoqda. "Harakatlar strategiyasi – 2017–2021", "Yangi O'zbekiston – 2030" strategiyasi va "Inson kapitalini rivojlantirish konsepsiyasi" asosida ta'limning barcha bosqichlari — maktabgacha, umumiy o'rta, oliy va uzluksiz kasbiy ta'lim yo'nalishlari bo'yicha tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2023-yilga kelib O'zbekistonda oliy ta'lim qamrovi 38 foizga yetdi, bu esa kelgusida malakali kadrlar ulushi oshishini bildiradi.

Ta'limga investitsiya nafaqat davlat tomonidan, balki xususiy sektor, xalqaro donor tashkilotlar va o'quvchilarning o'zlari tomonidan ham bo'lishi kerak. Oliy ta'lim muassasalarida grantlar, davlat-xususiy sheriklik asosidagi universitetlar, IT-akademiyalar, onlayn ta'lim platformalari, kasbiy o'quv markazlari – bularning barchasi inson kapitaliga bevosita va bilvosita sarmoya sifatida xizmat qiladi.

Shuningdek, ta'lim va iqtisodiyot o'rtasidagi bog'liqlikning kuchayishi bilimga asoslangan iqtisodiyot (knowledge-based economy) ni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Bu jarayonda STEM sohalarini rivojlantirish, raqamli kompetensiyalarni kengaytirish, innovatsion startaplarni qo'llab-quvvatlash va yoshlar bandligini oshirish asosiy vazifalar sirasiga kiradi. Bugun dunyo bo'yicha inson kapitaliga eng ko'p investitsiya qilgan davlatlar – Singapur, Janubiy Koreya, Finlandiya, Kanada kabi mamlakatlar yuqori daromadli iqtisodiyotga ega bo'lib, ularning yillik YAIM o'sish sur'atlari 3–5% dan pastga tushmayapti.

Ta'limga investitsiya kiritishda sifati va natijadorlikka e'tibor berish zarur. O'quv dasturlarining bozor talabiga mosligi, pedagoglar malakasi, infratuzilma ta'minoti, raqamli texnologiyalar bilan jihozlash, baholash tizimi va xalqaro standartlarga moslashuv darajasi kabilar ta'lim sarmoyasining iqtisodiy samaradorligini belgilaydi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim va inson kapitaliga investitsiya bu – zamonaviy iqtisodiy modelning tayanchi, iqtisodiy barqarorlik, innovatsion rivojlanish va ijtimoiy taraqqiyotning negizi hisoblanadi. O'zbekistonning uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarida ushbu yo'nalishga alohida urg'u berilishi mamlakatni raqobatbardosh, yuqori bilimli va salohiyatli iqtisodiyotga aylantirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World Bank. The Human Capital Project, Washington, 2023.
2. OECD. Investing in Education for Long-term Economic Growth, Paris, 2022.
3. Psacharopoulos G., Patrinos H. A. Returns to Investment in Education: A Global Update, World Bank, 2020.
4. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals, Paris, 2021.
5. O‘zbekiston Respublikasi “Yangi O‘zbekiston – 2030” taraqqiyot strategiyasi, 2022.
6. Asian Development Bank. Education and Economic Development in Central Asia, Manila, 2023.
7. Becker G. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, Chicago, 1994.
8. UNDP Uzbekistan. Ta’limga investitsiya va O‘zbekistonning barqaror rivojlanishi, Toshkent, 2023.
9. Kuziev B. Inson kapitalining iqtisodiy o‘rishga ta’siri, – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
10. EBRD. Education Systems and Inclusive Growth, London, 2022.